

BÆRUM
KOMMUNE

Verge, nærmeste pårørende og tjenesteutøver – roller og oppgaver

V/advokat Andreas Heffermehl, 09.09.2024

Sammen skaper vi fremtiden

MANGFOLD - RAUSHET - BÆREKRAFT

...i hvilken sammenheng?

- Kommunale helse- og omsorgstjenester, bl.a.
  - Utredning, diagnostisering og behandling, herunder fastlegeordning
  - Helsetjenester i hjemmet
  - Personlig assistanse, herunder praktisk bistand og opplæring og støttekontakt
  - Plass i institusjon
- Regelverk: Pasient- og brukerrettighetsloven, Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester, og litt om vergemålsloven
- I utgangspunktet snakker jeg om generelle regler som gjelder for alle innbyggere
- Tvangstiltak overfor rusmiddelavhengige holdes utenfor
- Spesialisthelsetjenesten (statlige helseforetak mv) holdes utenfor
- Psykisk helsevern holdes utenfor

Brukeren

Brukeren har rett til

- Forsvarlige tjenester
- Medvirkning, informasjon
- Og til å bestemme selv
(«samtykkeretten»)

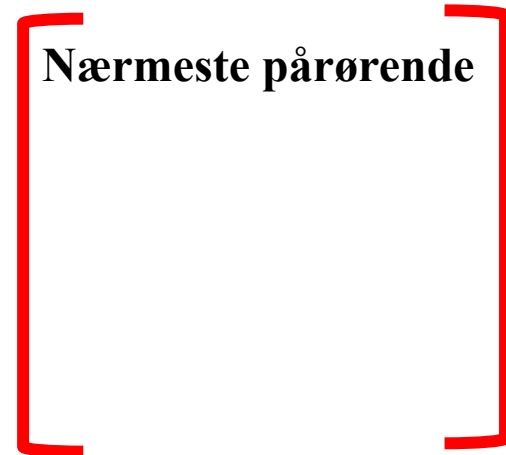
Tjenesteutøver

Verge

Nærmeste pårørende

Nærmeste pårørende og andre pårørende

Nærmeste pårørende (NP) er den som brukeren har oppgitt

Hvis det ikke er oppgitt noen: Den som i størst utstrekning har varig og nær kontakt med brukeren

Veiledende rekkefølge: Ektefelle, voksne barn, foreldre, søsken, besteforeldre, andre familiemedlemmer, verge

Nærmeste pårørende kan ha lovbestemte rettigheter

Tjenesteutøver må av og til bestemme hvem som er nærmeste pårørende.
Klagerett til statsforvalter.

Andre pårørende har ingen lovbestemte rettigheter

Hovedregelen om at helse- og omsorgstjenester ikke kan gis uten samtykke

- Brukeren bestemmer selv om helsehjelp/omsorgstjenester skal mottas
- Kan samtykke til at nærmeste pårørende skal medvirke og få informasjon
  - Brukeren kan også nekte å involvere dem
  - Ved akutt sykdom ol. («*når forholdene tilsier det*»)
- Respekt for individets integritet og verdighet
  - Forutsetter en evne til å samtykke (samtykkekompetanse)
  - Samtykkeretten bortfaller hvis brukeren ikke har samtykkekompetanse
- Opplaget videre herfra:
  - Når får man samtykkerett?
  - Når mister man samtykkerett?
  - Hva skjer da med rollene til verge, nærmeste pårørende og tjenesteutøver?
  - Retten til medvirkning og informasjon
  - Litt om vergens rolle

Når får man samtykkerett?

Barn under 16 år har ikke samtykkerett

Foreldrene er verger, samtykker til tjenester

Foreldrene har rett til informasjon – unntak krever «tungtveiende grunner»

Barn 12-16 år

Foreldrene har ikke rett til informasjon

dersom barnet ikke ønsker det, av «grunner som bør respekteres».

I slike tilfeller har barnet samtykkerett

Barn over 16 bestemmer selv i helsespørsmål

Foreldrene er fortsatt verger, men barnet

bestemmer selv om det vil samtykke til tjenester

Foreldrene har ikke rett til informasjon, med noen unntak

Når mister man samtykkeretten?

- Samtykkekompetansen – og samtykkeretten – bortfaller når man
  - «åpenbart ikke» er i stand til å forstå hva samtykket omfatter
  - Pga. fysiske/psykiske forstyrrelser, senil demens eller PU
- Vurderingstemaer:
  - Evne til å forstå informasjon av betydning for om det skal gis helsehjelp
  - Evne til å anerkjenne informasjon om sin egen situasjon og konsekvenser av å samtykke/nekte samtykke
  - Evne til å resonnere/avveie ulike handlingsalternativer
  - Evne til å uttrykke et valg
- Som regel bare delvis bortfalt, og ikke permanent bortfalt
- Den som er ansvarlig for helsehjelpen
- Begrunnet, skriftlig avgjørelse, legges frem for brukeren og nærmeste pårørende

Roller når brukeren har mistet samtykkeretten

Tjenesteutøver treffer avgjørelse om helsehjelp, men skal så langt det er mulig legge til rette for at vedkommende likevel kan samtykke

Nærmeste pårørende får rett til medvirkning og informasjon

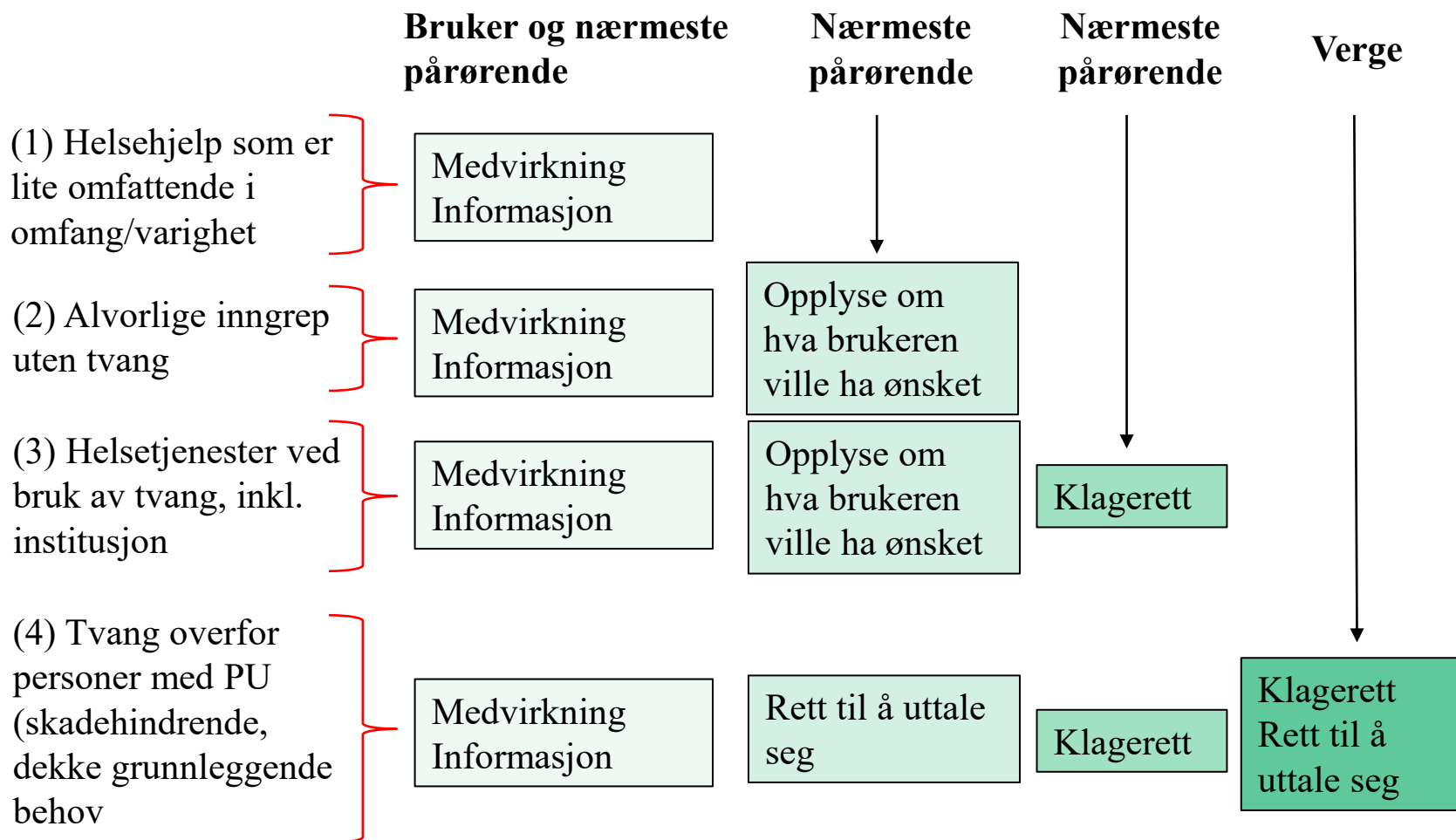
Andre pårørende har ingen (formalisert) rolle

Lite inngripende helsehjelp, alvorlige inngrep og tvang

- Samtykkerett går ikke over til andre aktører (med et bittelite unntak)
- Når samtykkeretten er bortfalt, er det tjenesteutøver som treffer avgjørelse om helsehjelpen.
- Ved alvorlige inngrep og tvang:
  - Plikt til å samrå seg med annet kvalifisert helsepersonell
  - Treffe vedtak. Klagerett.
- Verge og nærmeste pårørende har ulike roller og oppgaver ettersom det gjelder
  - 1) Helsehjelp som er lite omfattende i omfang/varighet
  - 2) Alvorlige inngrep uten tvang
  - 3) Helsetjenester ved bruk av tvang, inkl. tvungen institusjonsplassering
  - 4) Tvang overfor personer med PU (skadehindrende, dekke grunnleggende behov – hol. Kap. 9)

Medvirkningsrett og rett til informasjon

- En rett til å medvirke
  - ved valg mellom tilgjengelige og forsvarlige tjenester
  - Til utformingen av tjenestetilbudet
- Og en rett til informasjon som er nødvendig for å utøve medvirkningsretten
  - Informasjon om brukerens helsetilstand og innholdet i helsehjelpen
- Alle brukere har medvirkningsrett og rett til informasjon
- Brukere med samtykkekompetanse har disse rettighetene alene
  - kan samtykke til å involvere nærmeste pårørende
- Når samtykkekompetansen er bortfalt, har nærmeste pårørende rett til å medvirke sammen med brukeren
  - Bistandsrolle – avklare og formidle brukerens ønsker
- Nærmeste pårørende får også rett til informasjon

Forholdet mellom taushetsplikten og retten til informasjon

- Tjenesteutøver har taushetsplikt om alle brukerens helseopplysninger og personlige forhold
- Nærmeste pårørendes rett til informasjon er et unntak, som gjelder
  - Når brukeren samtykker til å gi dem informasjon
  - Når «forholdene tilsier det» (typisk akutt sykdom ol.)
  - Eller når brukeren mangler samtykkekompetanse
- Unntaket omfatter brukerens helsetilstand og innholdet i helsehjelpen, ikke alle opplysninger om personlige forhold
- Andre unntak fra taushetsplikten:
  - Avvergeplikt – en plikt til å avverge alvorlige forbrytelser
  - «Tungtveiende private eller offentlige hensyn»
  - Opplysninger til samarbeidende helse- og omsorgspersonell
  - Opplysninger til nærmeste pårørende etter dødsfall

Vergens rolle

- Vergen oppnevnes av statsforvalter. Vergemålsloven.
  - For personer som ikke kan ivareta sine interesser pga. sinnslidelse
    - «Sinnslidelse» omfatter bl.a. demens, PU, rus, alvorlig spilleavhengighet – ikke det samme som bortfalt samtykkekomp
- Bistandsrolle: Hjelp vergehaveren med å utøve sin rettslige handleevne
  - Ikke samtykke til tvang
  - Ikke foreta handlinger som antas å være i strid med personens ønske
- Vergemandat: økonomiske og/eller personlige interesser
  - Kan bistå med å søke om helsehjelp
  - Klagerett over noen vedtak, men ikke alle
- Ingen generell, lovfestet rett til informasjon
  - Men rett til å få innsyn i vedtak om tvang, der hvor vergen har klagerett